

LAUSUNTO

25.10.2023

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta

ELINTARVIKETEOLLISUUSLIITON LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2024 (HE 41 /2023)

Elintarviketeollisuuden tuotanto laskussa

Ruoka-alan kannattava kasvu on edellytys kestävään tuotantoon siirtymiselle. Jo pitempään jatkuneiden kannattavuushaasteiden keskellä painiva suomalainen ruoka-ala kilpailee tiukasti ulkomailta tuotavien elintarvikkeiden kanssa. Kotimaisen valmistuksen kustannustason pysyessä korkealla markkinoille on tullut tarjolle hinnaltaan edullista tuontiruokaa. ETL:n lokakuun jäsenkyselyn mukaan 42 % vastaajista piti todennäköisenä muutosneuvottelujen (lomautukset, irtisanomiset) käynnistymistä seuraavan puolen vuoden aikana.

Suurin haaste kotimaiselle elintarviketeollisuudelle juuri nyt onkin heikko kysyntä niin kotimaassa kuin vientimarkkinoilla. Suomessa tuotettujen elintarvikkeiden määrä on jatkanut laskuaan aina syksystä 2021 alkaen. Kesäkuusta 2022 kesäkuuhun 2023 tuotantomäärä väheni lähes neljä prosenttia.

Kustannusten nousu on tänä vuonna tasaantunut elintarvikeyrityksissä, mutta kustannukset ovat jämähtäneet historiallisen korkealle tasolle. Yritysten ja elintarviketeollisuuden eri toimialojen välillä on eroja.

Tämän kehityksen kääntämiseksi toimet ruoka-alan kasvun edistämiseksi ovat välttämättömiä, jotta voidaan estää näivettymisen kierteen alkaminen ja kotimaista huoltovarmuutta voidaan ylläpitää myös jatkossa. Hallitusohjelman mukaisen kasvuohjelman toimet voivat rakentaa sillan TKI-toiminnasta vientimarkkinoille.

Kuluttajien ostovoiman heikentyminen haastaa koko ruokaketjua

Kuluttajien ostovoiman heikkeneminen näkyy koko Suomen kansantaloudessa ja erityisesti kuluttajille suunnattujen tuotteiden kysynnässä. Elintarviketeollisuuden tuotantovolyymin pieneminen on huolestuttava kierre. Kannattavuutensa kanssa taistelevat elintarvikeyritykset kohdannevatkin seuraavan 12 kuukauden aikana tarvetta sopeuttaa tuotantoaan ja työvoimaansa.

Elintarviketeollisuudelle kotimaisen kysynnällä on merkittävä vaikutus. Työttömyysvakuutusmaksujen alennus vuonna 2024 tukee ostovoimaa, mutta toisaalta lyhyellä aikavälillä sopeuttamistoimet haastavat ruokaketjua. Myös kasvuun on syytä panostaa, jotta

jatkossa kotimaisella elintarviketeollisuudella on kysyntää Suomessa. Ruokaan kohdistuvat lisäverot tai toimialaan kilpailua vähentävä lisäsääntely vaikeuttaisivat alan toimintaedellytyksiä.

Kasvuohjelman rahoitus varmistui

Ruoka-alan kasvun vauhdittaminen ja elintarvikeviennin kaksinkertaistaminen ovat keskeisesti esillä hallitusohjelmassa. ETL on tyytyväinen, että talousarviopäätöksin varmistetaan rahoitus ruoka-alan kasvuohjelmalle. Tämä mahdollistaa valmistelun aloittamisen toimista, jotka vahvistavat alan iskunkestävyyttä sekä investointi- ja työllistämiskykyä. Ensi vuoden talousarvioon sisältyvää ruokaketjun kehittämiseen varattua määrärahaa (30.20.47) tulisi kohdentaa laaja-alaisen tilannekuvan kehittämiseen sekä elintarvikeviennin osalta täsmätoimiin. Poikkihallinnollisen kasvuohjelman toimeenpano edellyttää, että myös muilla ministeriöillä on tämän vaativat resurssit käytettävissään.

Tilannekuvaa ruokaketjun taloudellista kehityksestä on syytä kehittää. Parempi yhteisesti jaettu näkemys auttaa koko ketjua toimimaan tehokkaammin. Ruokaketju tarvitsee koko alaa palvelevan ruoka-alan datahuoneen, jossa myös katsotaan eteenpäin ja luodaan toimintaedellytyksiä ketjun kehittämiselle. Kuluttajien kysyntätiedon laajempi avoimuus parantaisi koko ketjun kilpailukykyä ja mahdollistaisi pitkäaikaisemman strategisen tuotannon suunnittelun.

Riittävät TKI-panokset vauhdittavat kasvua ruoka-alalla

Kotimaisen elintarviketeollisuuden kilpailukykyyn vahvistaminen edellyttää, että ruokasektorin osuutta lisätään kansallisessa TKI-rahoituksessa hallitusohjelman mukaisesti. Elintarvikeala tarvitsee menestyäkseen innovaatioita, minkä vuoksi tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä osaamisen merkitys kasvaa. Elintarviketeollisuus on aloittanut ensimmäisenä toimialana TKI-tiekartan laatimisen. Tavoitteena on tunnistaa keinot, joilla elintarvikealalla saavutetaan TKI-rahoituksessa kansallisesti asetettu neljän prosentin tavoite.

ETL katsoo ensinnäkin, että yrityksillä pitää olla varmuus tutkimusrahoituksen ennustettavasta kehityksestä sekä yrityksille suoraan kohdennettavan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatorahoituksen riittävyydestä. Toiseksi julkisilla tutkimuslaitoksilla on oltava riittävät henkilöresurssit, laitteet ja rahoitus elintarvikealan tutkimukseen sekä korkeakoulujen kannusteita tehdä yhteistyötä yritysten kanssa T&K-toiminnassa on lisättävä. Kolmanneksi Business Finlandin hankkeiden ja rahoituksen kriteereiden on mahdollistettava, että myös kuluttaja- ja kotimarkkinoilla toimivat alat saavat tukea uudistumiseen. Neljänneksi on varmistettava myös alkutuotannon tutkimuksen ja kehittämisen rahoitus ilmasto- ja ympäristöhaasteisiin sopeutumiseksi.

Ruokavientityö vaatii pitkäjänteistä resurssointia

Elintarvikevienti ei hallitusohjelmakirjauksista huolimatta ole prioriteetti menolinjausten osalta. Ruokavientityön jatkuvuutta varmistavaa rahoitusta ei sisälly ensi vuoden talousarvioesitykseen eikä julkisen talouden suunnitelmaan. Elinkeinopolitiikan ketju innovaatioista vientiin katkeaa tältä osin.

Business Finlandin Food from Finland -ohjelma lakkaa vuoden vaihteessa. Ohjelman lakkauttaminen uhkaa johtaa ruokavientiin liittyvien palvelujen pirstaloitumiseen ja Business Finlandin ruokaviennin asiantuntijoiden hakeutumiseen muihin tehtäviin. Tätä myötä viime

vuosien aikana hankittu arvokas tietotaito ja verkostot menetetään eikä Business Finlandin vienninedistämisen kattoteemoista (missioista) löydy selvää kotipesää tilalle. Ohjelman alasajon seurauksena vientiä tekeville elintarvikeyrityksille kohdennetut palvelut ovat lähivuosina heikommalla kuin tänään. Tämä vaikeuttaa erityisesti pk-yritysten vientiponnisteluja.

Toiseksi Ruokaviraston taloudellisen tilanteen ollessa epävarma on olemassa riski, että toimintamenosäästöt kohdistuvat myös ruokavientiä mahdollistaviin vientilupalpalveluihin. Ruokavienti, poiketen monien muiden tuotannonalojen viennistä, edellyttää onnistuakseen monenlaisia maalupia, selvityksiä, todistuksia ja tietojärjestelmiä, joissa Ruokaviraston toiminta on keskeistä. Lupaprosessit edellyttävät myös aktiivista, jatkuvaa yhteistyötä viranomaisten, vienninedistäjien ja elinkeinon kesken. On huomattava, että myös Business Finlandin ruokaviennin erillinen ohjelmakokonaisuus asiantuntijoihin on osaltaan ollut viime vuosina varmistanut lupa-asiakokonaisuuden tuntemusta Business Finlandissa.

Kolmanneksi on varmistettava ruoka-attaseoiden työn jatkuvuus. Ruoka-attaseoilla on merkittävä rooli keskeisillä kohdemarkkinoilla, joilla tarvitaan paljon viranomaiskontakteja.

ETL katsoo, että yhteistyössä MMM, TEM ja UM kesken on rakennettava elintarvikeviennin edistämisen palvelukokonaisuus. ETL katsoo, että puutteet ruokavientityön rahoituksessa voidaan korjata vastaavasti kuten AV-kannustimeen löydettiin rahoitus Työ- ja elinkeinoministeriön ja Business Finlandin yhteistyöllä.

Ruokaviraston toiminnan vahvistaminen ja kehittäminen

ETL pitää tärkeänä, että Ruokaviraston toiminnan vahvistamiseen osoitetaan lisävaroja VNS julkisen talouden suunnitelmassa 2024 - 2027. Tämän lisäksi liitto pitää erittäin tärkeänä Ruokaviraston toiminnan kustannustehokkuuden kehittämistä määrätietoisesti, jotteivät elinkeinolta suoritteista perityt maksut nouse kohtuuttomiksi ja siten heikennä ruoka-alan kilpailukykyä muihin EU-maihin verrattuna.

Biokaasun edistäminen vajaata

Fossiilisista polttoaineista irtautuminen ja Suomen energiaomavaraisuuden edistäminen edellyttävät monipuolista uusiutuvien energialähteiden hyödyntämistä. Osana maaseudun kehittämisen leikkauksia biokaasuinvestointien tukia leikataan (30.10.64), mikä vaikeuttaa energiaomavaraisuuden vahvistamista. Lisäksi ETL pitää huolestuttavana energiatukiin (32.20.41) käytettävissä olevaa pysyvää julkisen tuen määrän alhaista tasoa ja näkemyksemme mukaan se voi hidastaa puhtaan siirtymän etenemistä.

Lisäksi haluamme nostaa esiin, että elintarviketeollisuudella on merkittävä rooli biokaasun tuotantoon liittyvässä kokonaisuudessa, sillä maataloudessa syntyvien biomassojen lisäksi myös elintarviketeollisuudessa syntyvät jätteet ja sivuvirrat soveltuvat erinomaisesti uusiutuvien biopolttoaineiden tuottamiseen. Energiantuotannon ohella biokaasun tuotannolla on merkittävä rooli ruokaketjussa syntyvien jätteiden käsittelyyn ja ravinteiden kierrättämiseen sekä erityisesti lannan varastoinnista aiheutuvien metaanipäästöjen vähentämiseen. Lisäksi biokaasulla voidaan korvata fossiilisia polttoaineita yritysten prosessi- ja muussa lämmöntuotannossa sekä vähentää raskaan liikenteen päästöjä. Jakeluvälivoitteeseen esitetty muutos heikentää biokaasun kysyntänäkymiä. Sitä tasapainottamaan olisi tarvittu vahva toimenpidekokonaisuus biokaasun edistämiseksi.

Kunnioitavasti

ELINTARVIKETEOLLISUUSLIITTO RY

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Mikko Käkelä', written over a light blue rectangular background.

Mikko Käkelä
toimitusjohtaja

Lisätietoja:

Yhteiskuntasuhdejohtaja Jukka Ihanus, jukka.ihanus@etl.fi, 050 463 9929
Ekonomisti Bate Ismail, bate.ismail@etl.fi, 040 526 0942